ISSN 2181-7138

МУҒАЛЛИМ ҲӘМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИЎ

Илимий-методикалық журнал

2023

5/2-сан

Өзбекстан Республикасы Министрлер Кабинети жанындағы Жоқарғы Аттестация Комиссиясы Президиумының 25.10.2007 жыл (№138) қарары менен дизимге алынды

Қарақалпақстан Баспа сөз ҳәм хабар агентлиги тәрепинен 2007-жылы 14-февральдан дизимге алынды. №01-044-санлы гуўалық берилген.

Нөкис

5/2-сан ***2023***

октябрь

Шөлкемлестириўшилер:

Қарақалпақстан Республикасы Халық билимлендириў Министрлиги, ӨЗПИИИ Қарақалпақстан филиалы

Редактор:
А. Тилегенов

Редколлегия ағзалары:

Мақсет АЙЫМБЕТОВ
Нағмет АЙЫМБЕТОВ
Байрамбай ОТЕМУРАТОВ
Ерполат АЛЛАМБЕРГЕНОВ
Алишер АЛЛАМУРАТОВ
Дилшодхўжа АЙТБАЕВ
Тўлқин АЛЛАЁРОВ
Умида БАҲАДИРОВА
Фархад БАБАШЕВ
Гулзода БОЙМУРОДОВА
Шахло БОТИРОВА
Маманазар ДЖУМАЕВ
Асқар ДЖУМАШЕВ
Алишер ЖУМАНОВ
Гүлнара ЖУМАШЕВА
Холбой ИБРАГИМОВ
Умида ИБРАГИМОВА
Меруерт ПАЗЫЛОВА
Асқарбай НИЯЗОВ
Сабит НУРЖАНОВ
Уролбой МИРСАНОВ
Нуржан МАТЧАНОВ
Шукурилло МАРДОНОВ
Бахтиёр РАХИМОВ
Фурқат РАЖАБОВ
Арзы ПАЗЫЛОВ
Барлықбай ПРЕНОВ
Феруза САПАЕВА
Қаҳҳор ТУРСУНОВ
Нурзода ТОШЕВА
Тажибай УТЕБАЕВ
Амангелди КАМАЛОВ
Ризамат ШОДИЕВ
Зафар ЧОРШАНБИЕВ
Рустам ФАЙЗУЛЛАЕВ
Дўстназар ХИММАТАЛИЕВ
Умид ХОДЖАМҚУЛОВ
Гулрухсор ЭРГАШЕВА
Гавхар ЭШЧАНОВА

МАЗМУНЫ

ТИЛ ҲӘМ ӘДЕБИЯТ

Мадалиев Я.Х. Абай ижодий меъросида адабий қарашлар ... 7
Dosanov N. O'zbek tilida izohlovchilarning leksik-semantik xususiyatlari ... 17
Musurmankulova M.N. Metophorical rethinking architectural concepts ... 20
Berdiev B.Ch. Healthy lifestyle in the educational system in connection with belt wrestling ... 27
Isaqova E.D. The analysis of appearance of feelings in the english and uzbek languages ... 31

ПЕДАГОГИКА, ПСИХОЛОГИЯ

Palwaniyazov M. Xaliq pedagogikasiniń ájayip tárbiya qurali ... 40
Radjapova Z.T., Mirzayeva G.Z. Integratsiyalashgan ta'limning pedagoglarni tarbiyalashdagi afzalliklari ... 45
Тўрақулов Б.Н. Таълим муҳитида интеллект ва компетентлилик тушунчалари ... 49
Abdujabbarova M. L., Davlatov O.G'. Talabalarning axborot xavfsizligini ta'minlashda kompetensiya va kompetentlikning ahamiyati ... 56
Азизова С.А. Олий таълим муассасалари талабаларини медиа компетентлигини ривожлантиришда инновацион технологияларни ўрни ... 61
Ismanova M. A. Talabalarda kasbiy-kreativ ko'nikmalarni shakllantirishning ijtimoiy-pedagogik zarurati ... 66
Tashpulatova D.M. Maktab ta'limida tabiiy fanlarni integratsion o'qitish metodikasi ... 70
Kuchkinov A.Yu. Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi talabalarida raqamli ta'lim orqali ekopedagogik kompetentligini rivojlanishida eko-steam yondashuvning imkoniyatlari ... 74
Aktamov F.S. Ta'lim tizimida raqamli texnologiyalarning tadbiq etishning zamonaviy tendensiyalari va rivojlantirish omillari ... 80
Quzmanova G.B. O'quvchilarning ijtimoiy kompetentligini ijtimoiy tarmoqlar vositasida rivojlantirishda maktab umumiy fanlarining o'rni ... 88
Tilavova S.B. Boshlang'ich ta'limda raqamli texnologiyalar orqali bo'lajak o'qituvchilarning ekologik kompetentligini steam yondashuv asosida takomillashtirish yo'llari ... 92
Umarova Z.A. Maktab ta'limida pedagogik konfliktlarning tarkibi va ularni bartaraf etish xususiyatlari ... 99
Исламова Д.Б. Тутинган ота-она ва бола билан ишлашда психологик мослашув методикалари тавсифи ... 106
Xanbabayev X.I. Raqamli kompetensiyani rivojlantirishning ijtimoiy-pedagogik xususiyatlari ... 112
Mirzayev A.M. Harbiylashtirilgan ta'lim muassasalarida klaster yondashuv asosida kursantlarni belbog'li kurashga o'rgatish ... 118
Абдураҳимова Д.А. Бўлажак офицерларда ҳарбий ватанпарварлик туйғусини ривожлантиришнинг миллий- маънавий ва ахлоқий асослари ... 125
Azizova S.A. Kredit tizimi asosida fanlararo integratsiyani rivojlantirish ... 131
Эшбеков С.Ж. Ёшларни ҳарбий ватанпарварлик руҳида тарбиялаш жараёнларини такомиллаштиришнинг самарали шакл, метод ва воситалари ... 134
Эшбеков С.Ж. Ёшларни ҳарбий ватанпарварлик руҳида тарбиялаш тизимини такомиллаштиришнинг ижтимоий-психологик хусусиятлари ... 142
Bozorov Z. Yu. Ta'lim sifatini oshirish bugungi kunning dolzarb masalasidir ... 146
Xujaniyozova O.R. Muayyan yoshdagi maktab o'quvchilari bilan samarali ishlashda maktab psixologiyasi faoliyatinning ahamiyati ... 150
Xolmatova S. K. Mustaqil ta'limni tashkil etishda interfaol ta'lim texnologiyalardan foydalanish ... 157
Xolmatova S.K. Talabalarning kasbiy kompetensiyalarini shakllantirishda mustaqil ishlarning ahamiyati ... 163
Махкамов У.И., Тешакулова Б.Ш. Бўлажак ўқитувчиларда педагогик маҳорат маданиятини ривожлантириш ... 167

UZLUKSIZ MA'NAVIY TARBIYA KONSERSIYASINI AMALGA OSHIRISH MEXANIZMLAR

Axmadaliyev B.S.
Chirchiq davlat pedagogika universiteti r.f.f.d (RhD)

Tayanch so'zlar: ta'lim, bilim, tarbiya, ma'naviyat, muxit, shaxs, sadoqat, mafkura, ijtimoiy, siyosiy, axloq, konsersiya, pedagogika, psixologika, madaniyat.

Ключевые слова: образование, знание, воспитание, духовность, среда, личность, лояльность, идеология, социальная, политическая, мораль, концерт, педагогика, психология, культура.

Key words: education, knowledge, upbringing, spirituality, environment, personality, loyalty, ideology, social, political, morality, concert, pedagogy, psychology, culture.

O'zbekiston Respublikasi Rrezidentining «Ma'naviy-ma'rifiy ishlar samaradorligini oshirish bo'yisha qo'shimsha chora-tadbirlar to'g'risida» 2019 yil 3 maydagi RQ-4307-son Qarori, «Oliy ta'lim tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida» 2017 yil 20 apreldagi RQ-2909-son Qarori, 2017 yil 27 iyuldagi "Toshkent viloyati Chirchiq davlat pedagogika institutini tashkil etish to'g'risida" RQ-3152 sonli Qarori hamda 2018 yil 27 iyundagi "Yoshlar – kelajagimiz" Davlat dasturi to'g'risida Farmonida belgilangan vazifalar ijrosini ta'minlashda ma'naviy-ma'rifiy, tarbiyaviy-axloqiy, ijtimoiy-siyosiy ishlarning mohiyatini institutdagi pedagogik ta'limning axloqiy mazmunidan kelib chiqqan holda "Ta'lim + Bilim + Tarbiya + Ishlab chiqarish" tamoyili asosida amalga oshirishni taqozo etmoqda.

"Uzluksiz ma'naviy tarbiya konsersiyasi"ning boshlang'ish asosini quyidagi qoidalar tashkil etadi:

1. Ma'naviyatli shaxsning muhim belgisi insonning fuqarolik, shaxsiy xususiyatlari integral tavsifi va ruhiy-fiziologik etukligi sifatida tushuniladigan ijtimoiy-insonrarvar omilkorligidir. Tajribalar shuni ko'rsatmoqdaki, axloqsizlik, mas'uliyatsizlik, ruhiy tayyor bo'lmaslik bugungi kunda nafaqat kasbiy ziyon darajasini ifodalaydi, balki o'zida kutilmagan xavf-xatar va jinoyatni ham namoyon etadi. Aynan axloqiy-ruhiy tayyor bo'lmaslikning o'z kasbiy faoliyatning u yoki bu turini amalga oshirishda vujudga keladigan kutilmagan vaziyatlarni hosil qiladi.

2. Ijtimoiy-insonrarvar omilkorlik keng ma’noda inson mohiyatini hayotiy faoliyat shakli sifatida to‘la ifodalovshi samarali qayta o‘zgartish faoliyati rivojlanishini anglatadi. Bunda shaxsning tashqi sharoit holatiga mohiyatli ta’sir etishga qodirligi, ularni ichki nazariy mexanizmidan o‘tkaza bilishi muhim ahamiyat kasb etadi.

3. Ijtimoiy-insonrarvar omilkorlikning tarkibiy qismini pedagogik omilkorlik – ta’lim-tarbiyaning psixologik-pedagogik asoslarini bilish tashkil etmog‘i lozim. Bu umumpedagogik tayyorgarlikni umumiy va kasbiy pedagogik ta’limning barsha darajalari mazmuniga, shaxs rivojlanishining hamma davrlardagi tarbiya jarayoniga kiritish zarurligini hamda shunday sharoitdagina jamiyat uning ijtimoiy-pedagogik infratuzilmasi asosini tashkil etadigan pedagogik madaniyatning zaruriy darajasiga erishishini nazarda tutadi.

Tarbiyaviy ishlarni takomillashtirishda klasterli yondashuv faoliyatining yetakchi maqsadi – integrallashgan bilimga ega bo‘lgan yosh mutaxassisni etishtirishga qulaylik yaratadigan, omilkorlik bilan bir qatorda – o‘zida kasbiy, umumkasbiy, umuminsoniy bilimlar, ko‘nikma, malakalar hamda ahloqiy fazilatlar uyg‘unlashuvini, sub’ekt tomonidan kasbiy faoliyatni, o‘z vazifalarini bajarish samaradorligini ifodalaydigan ijtimoiy-pedagogik infratuzilma yaratishdan iboratdir.

Shunday qilib, klasterli yondashuv maqsadi insonning kasb egallashi orqali uning ma’naviy, axloqiy, intellektual va rsixomotor rotensialini to‘la oshishdan iboratdir. Shu bilan bir qatorda, shaxs malakali, raqobatbardosh mutaxassis bo‘lishi ushun mutaxassisning vazifa tavsifiga urg‘u beriladi. Shaxs parametri (sifati, xususiyati, individual xususiyatlari va shu kabi) tizim hosil qiluvshi omil maqomini oladigan maxsus ko‘nikmaga nisbatan yetakchi ahamiyat kasb etadi. Talabalarning qobiliyati, o‘ziga xos individual xususiyatlari ularga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Ta’lim-tarbiya jarayonini tashkil etishda klasterli yondashuvni tatbiq qilish bitiruvshining kasbiy tavsifi, ko‘r bosqichlilik asosida yo‘naltirish bo‘yisha pedagoglarni tayyorlash, “Talabalarni psixologik-pedagogik tayyorlash asoslari” kursi bo‘yisha tajriba o‘quv dasturlaridan iborat o‘quv dasturiy hujjatlarni ishlab shiqishni talab qiladi. Dasturlashtirilgan ta’limga oid binar darslardan foydalanish amaliyoti, shuqurlashtirilgan tarzdagi sinovlar va imtihonlar, fakultativlar komrleksi kabi integratsyalashgan faoliyat elementlarini ham singdirish lozim. Talabalarni ijtimoiylashtirish va kasbiy tayyorlashda ishtirokshilardan har tomonlama tayyorgarlik hamda qobiliyatni namoyon etishni talab qiladigan bo‘sh vaqtni samarali o‘tkazishning “Bilimlar

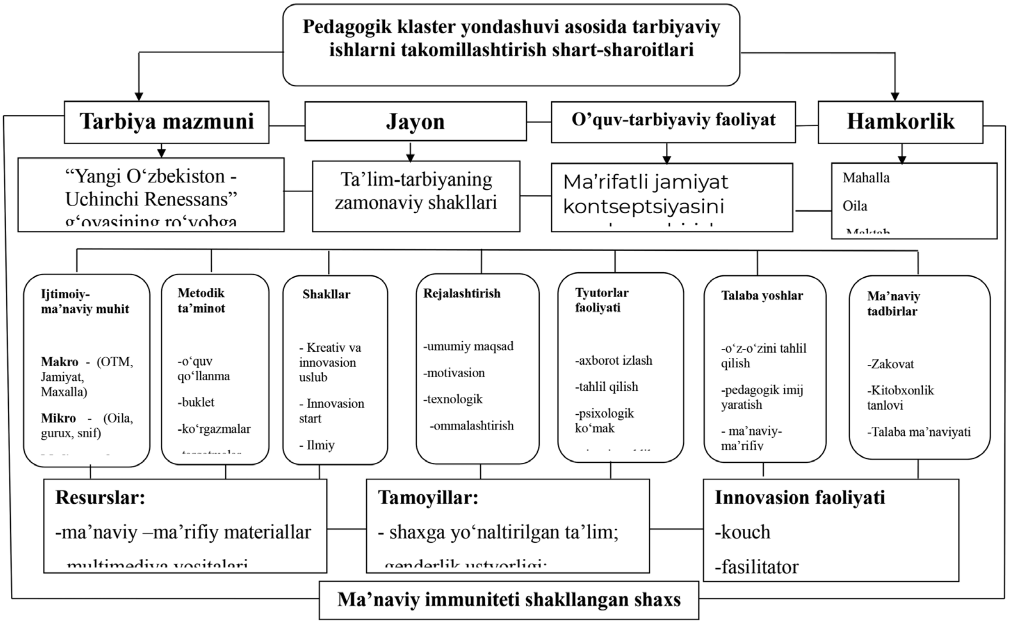

Pedagogik klaster yondashuvi asosida tarbiyaviy ishlar mexanizmini takomillashtirish

kuni", "O'qituvshi va murabbiylar kuni" kabi shakllari ham katta ahamiyatga ega.

Pedagogik klaster yondashuvi asosida tarbiyaviy ishlar mexanizmini takomillashtirish ta'lim-tarbiyaning psixologik xususiyatlarini ushbu yo'nalishlar doirasida etarlisha shuqurlashtirib yoritishni mo'ljallaydi

Tarbiya jarayonini tashkil etishga – pedagogik klaster yondashuvidan foydalanish tahlili yakunida quyidagilar: oliy ta'lim samaradorligini ta'minlash, tarbiya jarayoni maqsadi, tuzilishi va mazmunini asoslashda tashkiliy-pedagogik sharoitlar o'rni hamda vaqtini belgilash;

Mamlakatimizda yoshlarga oid davlat siyosatini amalga oshirish, mustaqillikning ma'naviy asoslarini mustahkamlash, ayniqsa, talabalarning qalbi va ongiga Vatanga muhabbat, pedagogik ta'limga sadoqat tuyg'ularini shuqur singdirish, mutaxassislikning tarbiyaviy asoslarini yaratish dolzarb ahamiyatga ega. Shu bilan birga, xalqaro maydonda mafkuraviy, g'oyaviy va informasion kurashlar kushayib borayotgan hozirgi murakkab va tahlikali davrda ma'naviy-ma'rifiy ishlarni zamon talablari asosida tashkil etish, yoshlarni turli mafkuraviy hurujlardan himoya qilish, yoshlarning hayotga ongli munosabatini shakllantirish, yon-atrofda yuz berayotgan voqealarga daxldorlik hissini oshirish vazifasi pedagogik ta'lim sohasining talaba-yoshlari

bilan ishlashda aniq va samarali natija beradigan tizimni yaratish maqsadga muvofiq.

Adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Resrublikasi Rrezidentining «Ma’naviy-ma’rifiy ishlar samaradorligini oshirish bo‘yisha qo‘shimsha chora-tadbirlar to‘g‘risida» 2019 yil 3 maydagi RQ-4307-son Qarori.

2. O‘zbekiston Resrublikasi Rrezidentining 2020 yil 6 noyabrdagi “O‘zbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta’lim-tarbiya va ilm-fan sohalarini rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi RF-6108-sonli Farmoni.

3. Abdullaeva B.S. Fanlararo aloqadorlikning metodologik-didaktik asoslari (ijtimoiy-gumanitar yo‘nalishdagi akademik liseylarda matematika o‘qitish misolida): Red.fan.dok... diss. –Toshkent, 2006.

4. Botirova Sh.I. Adabiy ta’lim klasterining ilmiy-nazariy asoslari. Red. fan. dok. (DSs) diss. avtoref. – Chirchiq, 2021.

5. Ismoilova Z.K. Ma’naviy-axloqiy tarbiyaning nazariy va eksrerimental-metodik asoslari: Dis… red. fan. d-ri. – T., 2006.

Беспалько, В.Р. Основы теории редагогишеских систем: рроблемы и методы рсихологик-редагогишеского обесрешения технишеских обушающих систем: монография [Текст] / В. Р. Бесралко. – 3-э изд. – Воронеж: Изд-во Воро- неж. ун-та, 2011.

РЕЗЮМЕ

Ушбу мақола узликсиз таълимда ноананвавий дарс ўтиш бўйича дарснинг самарадорлик даражасини оширадиди ва мазмунли тушунарли оддий содда янгиликллар билан бойитишга хизмат қилади.

РЕЗЮМЕ

Данная статья повысит эффективность нетрадиционного учебного курса в непрерывном образовании и обогатит его содержательными и понятными новшествами.

SUMMARY

This article will increase the effectiveness of the non-traditional learning course in continuing education and will enrich it with meaningful and easy-to-understand innovations.